

PRVI POZNATI POZDERCI – RODONAČELNICI PORODICE

Nedim Sedić

Apstrakt

U radu se, na osnovu dostupnih izvora i literature, analizira porijeklo i skiciraju biografije najstarijih poznatih Pozderaca, rodonačelnika porodice koji su živjeli u 19. i početkom 20. stoljeća i čiji društveno-politički angažman ima izvjesne reperkusije na dalje jačanje porodice, ali i općenito na povijesna kretanja u Cazinskoj krajini. Radi se o četiri brata Pozderca iz 19. stoljeća, spomenuta kroz porodične predaje, na čije porijeklo i krvno srodstvo novo svjetlo baca nedavno objavljeni Popisni defter stanovništva i domaćinstava Ostrožackog kadiluka iz 1851. godine, historijski izvor čija je vjerodostojnost od prvorazrednog značaja koji, po svojoj primarnoj namjeni, ima za cilj da ponudi tačne i provjerene podatke. U fokusu rada je, također, krvno srodstvo najstarijih Pozderaca sa mladim, mnogo poznatijim članovima porodice koji su već bili predmet historiografskih istraživanja. Pored toga, analizom biografskih podataka rodonačelnika porodice pokušale su se otvoriti nove perspektive u rješavanju pitanja o tome ko je i kada sagradio Kuću Nurije Pozderca, danas nacionalni spomenik BiH.

Ključne riječi: Porodica Pozderac, Cazin, Kuća Nurije Pozderca.

Uvod

Porodica Pozderac je dala dominantan pečat historiji ovog podneblja, ali i šire, od sredine 19. stoljeća pa sve do raspada bivše Jugoslavije. Mlađi članovi porodice poput Nurije, Hakije i Hamdije Pozderca, prvenstveno zbog njihovog značaja koji prevazilazi lokalne granice, ušli su u fokus historiografskih pristupa, bilo na način da su tretirani zasebno ili parcijalno u kontekstu materije koja je obrađivana. S druge strane, njihovi preci nisu ozbiljnije uzimani u razmatranje iz prostog razloga što su u svom djelovanju ostali uglavnom u lokalnim okvirima. Tako su s vremenom postali predmetom zaborava i njihov doprinos u razvoju lokalne zajednice, koji je u svakom slučaju znatan, je danas skoro u potpunosti nepoznat. Imjući u vidu da su najstariji poznati Pozderci djelovali u vremenu smjene dva poretka u Bosni i Hercegovini i ujedno dva različita kulturno-civilizacijska kruga, gdje je austrougarski naslijedio osmanski, njihovo ponašanje u tim turbulentnim vremenima i više je nego vrijedno bavljenja. Na tom tragu naredne stranice su skroman pokušaj da se zaboravljene ličnosti iz cazinske historije izvuku iz historijske tame pred oči modernog čovjeka i tako utkaju u našu kolektivnu memoriju. Pored toga, prezentiranjem najranije poznate historije Pozderaca pokazaće se na izvjestan način kontinuitet u djelovanju porodice što je svakako važno, naročito na podneblju kao što je cazinsko, od davnina prožeto različitim povijesnim diskontinuitetima.

Pozderci u Cazinu

Porijeklo porodice Pozderac je, kako to obično biva, obavijeno izvornom tamom s jedne i živopisnim usmenim predanjima, očuvanim u porodici, s druge strane. Porodična predanja govore da su preci Pozderaca prvobitno živjeli u Požegi, zatim kod Đakova odakle su se preselili u Liku. Iz Like su prešli u Cazin gdje su se najduže zadržali. Navodno se porodica najprije bavila zemljoradnjom, potom ratovanjem, a po dolasku u Cazin postali su trgovci i posjednici. Priča govori kako je u davnoj prošlosti u jednom bjehu žena nosila muško dijete u naručju. Zbog loših uslova života dijete je bilo bolesno i ošugano te umotano u platno od konoplje. Po djetetu je zato bilo puno “pozdera”, a taj “pozder” oštetio je kožu bolesnom djetetu. Iako bolesno, ovo dijete savladalo je sve tegobe i izraslo u snažna momka. Međutim, ostali su

tragovi “pozdera” pa su ga prozvali Pozderac.¹ Od ove nepoznate muške osobe razvila se, navodno, cijela porodica Pozderac.²

Etnolog Milan Karanović, koji se intenzivno bavio porijeklom stanovništva u Bosanskoj krajini, navodi, pozivajući se na porodične predaje, da su Pozderci na prostor Cazina stigli iz Požege poslije Karlovačkog mira 1699. godine.³ S druge strane, mnogo je vjerovatnija teza da su Pozderci živjeli u Bilaju (Bjelaju) u zapadnoj Lici odakle su stigli u Cazin. Naime, u drugom austrijskom krajiškom popisu stanovništva Vojne krajine iz 1712. godine popisane su dvije porodice Pozderac u Bilaju koje su prethodno pokrštene i tako ostale živjeti pod vlašću Habsburgovaca, dok su ostali Pozderci vjerovatno izbjegli i naselili se u Cazinsku krajinu.⁴ Dolazak Pozderaca na cazinsko tlo svakako treba tražiti u događajima koji su se odigrali za vrijeme Velikog bečkog rata (1683-1699) i poslije sklapanja Karlovačkog mira 1699. godine kada je došlo do masovnog iseljavanja muslimana sa nekadašnjih posjeda Osmanskog carstva na prostor Bosanskog ejaleta.⁵ Tako je porodica Pozderac od izbjeglice vremenom postala najmoćnija porodica u Cazinu. Razloge jačanja porodice treba, između ostalog, tražiti u smjeni političkih elita u 19. stoljeću. Begove Bešireviće, kapetane Ostrožačke kapetanije, slomio je Vedžihi-paša zbog pobune 1836.,⁶ dok je uglednu cazinsku porodicu

¹ Porijeklo prezimena Pozderac u nauci se dovodi u vezu sa praksom nižih slojeva društva koji su pravili obuću od kore drveta, uglavnom od breze ili lipe odnosno od tzv. “pozdera” odakle se može interpretirati korijen prezimena: Pozder, Pozderac i Pozderović. Indira Šabić, “Habitus facit hominem – odijelo čini/predstavlja čovjeka (odjeća, obuća i odjevni dodaci kao motivi postanka bh. prezimena)”, *Gradovrh – časopis za književno-jezična, društvena i prirodosna pitanja*, br. 15, Tuzla, 2019, 83.

² Ova porodična predanja je istraživao Alija Pozderac, istaknuti član porodice, i prezentirao publicisti Vladi Kecmanu koji ih je zapisao u svojoj monografiji o Nuriji Pozdercu. Detaljnije vidi: Vlado Kecman, *Nurija Pozderac: život i djelo*, NIŠRO “Oslobođenje” – OOUR Izdavačka djelatnost RO Centar za informisanje, obrazovanje i kulturu “Vaso Pelagić” Gradačac, Sarajevo, 1987, 15-16, (dalje: Kecman, *Nurija Pozderac*).

³ Milan Karanović, “Pounje u Bosanskoj krajini”, u: *Naselja i poreklo stanovništva*, knj. 20, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1925, 566, (dalje: Karanović, “Pounje”).

⁴ Vidi: Enver Ljubović, *Grad Cazin i Cazinska krajina od završetka Prvog svjetskog rata 1918. do danas: Cazin i Cazinska krajina u 20. stoljeću i početkom 21. stoljeća*, JU “Kulturni centar” Cazin, Cazin, 2019, 116, (dalje: Ljubović, *Grad Cazin*).

⁵ Detaljnije vidi: Ivan Ćorić, “Migracije na prostoru Pounja od 16. do 18. stoljeća – smjena identiteta i posljedice u suvremenoj povijesti”, *Pro Tempore*, br. 15, Zagreb, 2020, 95-97; Enes Pelidija, *Bosanski ejalet od Karlovačkog do Požarevačkog mira 1699-1718*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989, 49-54.

⁶ Detaljnije vidi: Hamdija Kreševljaković, “Kapetanije u Bosni i Hercegovini”, u: *Izabrana djela*, knj. 1, (priredili: Avdo Sućeska i Enes Pelidija), Veselin Masleša, Sarajevo, 1991, 114; Husnija Kamberović, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918.*, Drugo izdanje,

Kapić uništio Omer-paša Latas 1851. godine,⁷ što je stvorilo politički vakum za nove društvene snage koje iz anonimnosti izbijaju na političku pozornicu.

Braća Pozderac - od porodičnih predaja do relevantnih izvora

Od prenošenja starijih Pozderaca mlađi članovi porodice su kasnije zapisali imena četiri brata, rodonačelnike porodice koji su živjeli u 19. stoljeću: Ahmet-agu Pozderca zvanog "hadžija", Aliju Pozderca zvanog "crni", Hasana Pozderca zvanog "muftija" i Suljagu Pozderca.⁸ Na osnovu relevantnih izvora i dosadašnjih historiografskih spoznaja možemo konstatirati da su spomenuta braća stvarne historijske ličnosti i praktično lokalna elita tog vremena, ali je njihovo krvno srodstvo djelomično upitno. Naime, predanje o četiri brata Pozderca iz 19. stoljeća dobija izvornu podlogu kroz nedavno objavljeni *Popisni defter stanovništva i domaćinstava Ostrožackog kadiluka iz 1851. godine* gdje pronalazimo trojicu braće (Ahmet-agu, Hasana i Suljagu) začuđujuće ne pod prezimenom Pozderac, kojeg uopće nema na popisu, već kao Adilagiće. Konkretno, na popisu čitamo imena sinova Adilagić Husejna – Ahmeta, Adila, Hasana i Sulejmana,⁹ od kojih se Ahmet, Hasan i Sulejman (Suljaga) kasnije u izvorima javljaju kao Adilagić Pozderac ili samo kao Pozderac.¹⁰ Na popisu među sinovima Husejna Adilagića ne pronalazimo ime Alije "crnog", dok istovremeno iz historijske tame na svjetlo izlazi do sada nepoznati sin Adil. Valja napomenuti da se tek u 19. stoljeću počinju ozbiljnije tretirati prezimena na našem prostoru i počinju masovnije da upotrebljavaju u službenim dokumentima, a neka upravo tad i nastaju. Vjerovatno je upis prezimena još bio na dobrovoljnoj bazi pa su neke porodice popisane čak bez prezimena. Administrativna unifikacija prezimena definitivno je završena za vrijeme austrougarske okupacije kada prezime, pored imena, postaje najvažnije sredstvo identifikacije.¹¹ Gledajući u cjelini, stiče se dojam da su

Naučnoistraživački institut "Ibn Sina", Sarajevo, 2005, 256.

⁷ Detaljnije vidi: Hamdija Kreševljaković, "Cazin i okolina", *Narodna Uzdanica; Kalendar za 1935.*, god. 3, Sarajevo, 1934, 99, (dalje: Kreševljaković, "Cazin"); Galib Šljivo, *Omer-paša Latas u Bosni i Hercegovini 1850-1852.*, Svjetlost, Sarajevo, 1977, 110-124.

⁸ Šefkija Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, Right copy, Sarajevo, 2012, 241, (dalje: Pozderac, *Iz Cazinske krajine*).

⁹ *Popisni defter stanovništva i domaćinstava Ostrožackog kadiluka iz 1851. godine; područje današnjeg grada Cazina*, (prijevod i obrada: Emir Demir), Autorsko izdanje, Cazin, 2023, 159-160, (dalje: *Popisni defter*).

¹⁰ U nastavku rada, prilikom prezentiranja biografija najstarijih Pozderaca, ukazaćemo na ovu transformaciju prezimena.

¹¹ *Popisni defter*, 16. Aladin Husić, "Nastanak, razvitak i upotreba prezimena u razdoblju osmanske

Pozderci bili ogranak Adilagića, odnosno “Pozderac” je bio svojevrsni porodični nadimak jedne loze Adilagića koji se kasnije iskristalizirao u zasebno prezime.¹² Spomenuta četiri brata, uz spornog Aliju “crnog”, praktično su rodonačelnici porodice. Shodno tome, valjalo bi pobliže skicirati njihove biografije, odnosno društveno-politički angažman u 19. i početkom 20. stoljeća i poznate potomke. Također, na početku trebalo bi se osvrnuti i na identitet Husejna Adilagića.

Husejn Adilagić, otac braće Pozderac, na popisnom defteru upisan je kao sin Adila dok je njegov fizički izgled opisan riječima: “srednjeg rasta, žutih brkova”. Kao godina rođenja navedena je 1222. H/1807. godina.¹³ Husejn Adilagić je popisan kao domaćin kuće pod rednim brojem 248. u kojoj su s njim živjela spomenuta četiri sina i izvjesni Mehmed, sin njegovog brata Abduladila (vjerovatno ranije preminuo).¹⁴

Jedino poznato svjedočanstvo o životu Husejna Adilagića, pored osmanskog popisa, je njegov nišan, na kojem je spomenut imenom i prezimenom, a koji se nalazi u dvorištu stare cazinske medrese. Čitajući objavljeni natpis s nadgrobnog spomenika doznajemo da je Husejn bio hadžija i da je nosio titulu age.¹⁵ Umro je 1292. H/1875. godine.¹⁶

Ahmet-aga Adilagić Pozderac je zasigurno najistaknutiji Pozderac u 19. stoljeću čijim angažmanom je osigurano dalje jačanje porodice.¹⁷ S obzirom da se radi o poprilično zaboravljenoj ličnosti koja je obilježila dvije epohe u historiji

vlasti u Bosni i susjednim zemljama”, u: Mithad Kozličić – Adem Salihagić, *Salihagići iz Bilaja: Rodoslovni historijski put*, Grafičar, Bihać, 2017, 73.

¹² Milan Karanović ističe da Adilagići vuku porijeklo od Pozderaca, ali ovaj osmanski popis to demantuje i pokazuje suprotan razvoj događaja. Vidi: Karanović, “Pounje”, 566. Ova svojevrsna promjena prezimena utkala se i u kolektivnu memoriju porodice pa se u porodičnim predajama kazuje da su se Pozderci ranije prezivali Atlagići. Vidi: Kecman, *Nurija Pozderac*, 15.

¹³ Godine rođenja navedene na popisnom defteru su relativne. Naime, u dokumentu su upisani hidžreški datumi kojima je prevodilac popisa dodao gregorijanski pandam što može dovesti do određenih oscilacija. Pored toga, starost popisanih osoba je navedena približno pa su moguća odstupanja od stvarnog datuma rođenja čak i do deset godina. *Popisni defter*, 15.

¹⁴ Isto, 159-160.

¹⁵ Titula “aga” može da podrazumijeva gazdu, bogatog građanina, prvaka, gospodara, veleposjednika i vojnog zapovjednika. Također, to je počasni naslov za svakog ko ne pripada inteligenciji i plemstvu te zvanična civilna i vojna titula. Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966, 72.

¹⁶ Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. 3, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982, 76, (dalje: Mujezinović, *Islamska epigrafika*).

¹⁷ U izvorima se javlja i kao Ahmed, međutim ime smo dosljedno navodili kao Ahmet jer se u toj formi javlja i u popisnom defteru.

Cazinske krajine (osmanska i austrougarska) ovom prilikom biće mu posvećena veća pažnja, naročito period austrougarske okupacije koji dosada nije bio u fokusu historiografije.¹⁸

Ahmet-aga rođen je 1244. H/1829. godine kao najstariji sin Husejna Adilagića. U osmanskome popisu ističe se da je “srednjeg rasta, žućkastih brkova”.¹⁹ Na historijsku pozornicu stupa u vrijeme ustanka u Bosni 1875-1878. kao jedan od glavnih aktera u njegovom gušenju na prostoru Krajine. U osmanskim dokumentima iz 1876. godine, gdje se govori o sastancima krajiških prvaka koji tom prilikom vijećaju o mjerama koje treba poduzeti protiv ustanika, Ahmet-aga Adilagić je ključna ličnost iz “Ostrožačkog kajmekamata”, odnosno Cazina.²⁰ U negativnom kontekstu spominje ga Milorad Ekmečić koji ističe kako je pred velike sile, prilikom održavanja Carigradske konferencije 1876/77. godine, ustanički vođa Despotović poslao između ostalih i na račun Ahmet-age Pozderca optužbu za strašne zločine.²¹ Treba napomenuti da su uloga i položaj bosanskohercegovačkih muslimana u ustanku 1875-1878. u historiografiji različito određivani, ovisno od provenijencije izvora koji su uzimani u razmatranje, ali i ideoloških predubjeđenja samih istraživača.²² Ustanak u Bosni i Hercegovini kulminirao je kroz veliku međunarodnu krizu, poznatu kao “Velika istočna kriza”, čiji epilog predstavlja Berlinski kongres 1878. godine na kojem su velike sile dale mandat Austro-Ugarskoj monarhiji da okupira pokrajine Bosnu i Hercegovinu.

Austrougarsku okupaciju BiH 1878. godine muslimansko stanovništvo dočekalo je sa oružjem u rukama. U literaturi se ističe da Ahmet-aga Pozderac isprva nije bio za pružanje otpora okupatoru pa su u Cazinskoj krajini za

¹⁸ Autori koji su intenzivnije pisali o historiji Cazina Ahmet-aga Pozderca su uglavnom spominjali kao lokalnog uglednika krajem osmanske vlasti i kao jednog od organizatora otpora austrougarskoj okupaciji 1878. godine. Njegov društveno-politički angažman pod austrougarskom upravom je zamemaren ili prevaziđen. Vidi: Kreševljaković, “Cazin”, 99; Aleksandar Ravlić, *Ljetopisi: Cazin – FK “Krajina”*, Drugo izdanje, FK Krajina “Cazin”, Cazin, 1984, 99, (dalje: Ravlić, *Ljetopisi*); Ljubović, *Grad Cazin*, 117, napomena 102.

¹⁹ *Popisni defter*, 159-160.

²⁰ Uporedi: Hasan Škapur (Pripredivač Kemal Bašić), “Nekoliko osmanskih dokumenata o Bosanskom ustanku 1875-1878.”, *Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke*, br. 24/38, Sarajevo, 2017, 310-311.

²¹ Milorad Ekmečić, *Drugo kretanje između klanja i oranja: Istorija Srba u Novom Veku (1492-1992)*, Drugo dopunjeno izdanje, Zavod za udžbenike, Beograd, 2008, 294-295.

²² Detaljnije vidi: Samir Begović, *Odnos jugoslavenske i bosanskohercegovačke historiografije prema pitanju uloge i položaja bosanskih muslimana u Velikoj istočnoj krizi*, Završni diplomski rad, Sarajevo, 2018.

vođu izabrali Hasana Salkića.²³ Međutim, od početka okupacije Ahmet-aga je vojno aktivan. Već 1. augusta sa 2000-3000 konjanika napao je Novi, koji je prethodno pao bez borbe i prislio austrougarsku posadu na povlačenje prema Prijedoru.²⁴ Da je Ahmet-aga jedan od predvodnika protuokupacijskog pokreta u Krajini svjedoči i tadašnja zagrebačka štampa gdje se navodi da “ustanike” u Cazinskoj krajini predvode beg Pozderac i beg Turomanović (vjerovatno Toromanović) i da se broj njihovih vojnika sa 8000 popeo na čak 15000. Zadržavajući svoje opisivanje vojnika pod komandom Ahmet-age autori novinskih priloga ističu: “od inih koje ustrojava Pozderac-beg, ne bješe još niti nijedan u vatri, vidi se koliko ćemo još imati otpora i znoja. Istom kasna jesen učinit će kraj ovom gerilskom ratovanju”.²⁵ U augustu je Ahmet-aga Pozderac prodro na austrougarsku teritoriju i svoje odrede postavio u blizini Prosičenog kamena i Ljeskovca, na hrvatskoj strani nasuprot rijeke Korane, i time čuvao zaleđe braniocima Bihaća. Ovdje je došlo i do manjeg okršaja, 8. septembra poslije prvog neuspješnog napada na Bihać, pri čemu su izbačena iz stroja 3 austrougarska vojnika.²⁶ Kada se vodila druga bitka za Bihać, od 15. do 19. septembra, austrougarske trupe vršile su određene manevre kod Ljeskovca i Prosičenog kamena želeći time odvratiti pažnju braniocima od glavnog pravca napada.²⁷ Da li je Ahmet-aga nasjeo na ratne čarke i dalje držao ovdje svoje trupe nije poznato. Kako god, nakon pada Bihaća 19. septembra jedan dio Krajišnika raspustio je vojsku i predao se okupatoru ili je mirno otišao svojim kućama.²⁸ Tako austrougarske trupe do 26. septembra osvajaju Tržac, Mutnik, Krupu, Petrovac, Kulen Vakuf i Cazin. Tom prilikom i Ahmet-aga se predao, ali istovremeno počeo da sarađuje sa okupacionim trupama u daljnoj pacifikaciji Krajine, što je, prema procjenama austrijskih oficira, bilo od velike koristi.²⁹ Međutim, otpor u Krajini bio je i dalje žestok pa su borbe potrajale sve do

²³ Vidi: Hamdija Kreševljaković, “Prije sud u Bosni i Hercegovini 1878. (Uz 60-u obljetnicu)”, *Narodna uzdanica; Kalendar za godinu 1938*, god. 6., Sarajevo, 1937, 110, (dalje: Kreševljaković, “Prije sud”).

²⁴ *Der Osten*, 11. august 1878, 4.

²⁵ Ravlić, *Ljetopisi*, 99.

²⁶ Uporedi: Mihovil Mandić, *Povijest okupacije Bosne i Hercegovine 1878.*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1910, 86-87, (dalje: Mandić, *Povijest okupacije*); *Prosvjeta*, 1. septembar 1908, 535.

²⁷ Mandić, *Povijest okupacije*, 87.

²⁸ Radoslav Lopašić, *Bihać i Bihaćka krajina: mjestopisne i poviestne crtice*, Matica hrvatska, Zagreb, 1890, 118, (dalje: Lopašić, *Bihaćka krajina*).

²⁹ Carl Freiherrn von Wucherer, *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes Nr. 48: Fortsetzung vom Jahre 1874-1897.*, Im Verlage des Regimentes, Graz, 1897, 92, 103.

20. oktobra i zaposjedanja Velike Kladuše, posljednjeg bosanskog uporišta u protuokupacijskom pokretu.³⁰

Neposredno iza okupacije, decembra mjeseca, u Beč, odnosno Budimpeštu, poslana je caru bosanska poklonstvena delegacija koja je brojala 38 osoba svih konfesija. Delegacija je najprije 9. decembra stigla u Beč, a zatim dva dana kasnije (11. decembra) u Budimpeštu uručila Franji Josipu I notu u kojoj je osudila nemire prilikom ulaska austrougarskih trupa u BiH i zaklela se na vjernost Monarhiji.³¹ Ova deputacija produkt je inicijative vojnih i političkih krugova novog režima i teško je povjerovati da je do nje došlo spontano na ideju domaćeg stanovništva.³² Jedan od članova bosanske deputacije bio je i Ahmet-aga Adilagić Pozderac o čemu, pored pisanja tadašnje štampe,³³ svjedoči i zajednička fotografija članova same deputacije.³⁴ Zahvaljujući fotografiji i pisanju bečke štampe doznajemo da je Ahmet-aga na prsima nosio osmanski orden Medžidiju i ordenje cara Franje Josipa I,³⁵ što slikovito prikazuje naglu smjenu dva poretka, ali i ukazuje na novi politički kurs onog ko orednje nosi. Naime, ordeni cara na prsima Ahmet-age su nagrada za iskazivanje odanosti novom režimu i spremnosti na saradnju.³⁶

³⁰ Detaljnije o okupaciji Cazinske krajine vidi: Mandić, *Povijest okupacije*, 90; Lopašić, *Bihaćka krajina*, 248; Kreševljaković, "Prijezi sud", 109-110.

³¹ Mihad Mujanović, "Muslimani na stranicama Bosansko-hercegovačkih novina (1878-1881) i Sarajevskog lista (1881-1891)" *Prilozi Instituta za historiju*, br. 49, Sarajevo, 2020, 109 napomena 50, (dalje: Mujanović, "Muslimani").

³² <https://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/poklonstvena-deputacija-bosanskih-uglednika-godine-1878-> (pristupljeno: 16.01.2025.)

³³ O bosanskoj deputaciji pisala je austrougarska štampa, kako u BiH tako i u dijelovima Monarhije. Vidi: *Bosansko-hercegovačke novine*, 15. decembar 1878, 2; *Die Presse*, 14. decembar 1878, 1-2; *Slovenski narod*, 8. decembar 1878, 2; *Deutsche Zeitung*, 7. decembar 1878, 4. U novinama *Deutsche Zeitung* Ahmet-aga je spomenut kao "Ahmed Aga Adilagic Pozderac Grossgrundbesitzer in Cazin".

³⁴ Jedan primjerak fotografije sa popisom imena učesnika nalazi se u *Hronici* Muhameda Enverija Kadića koja se čuva u Arhivu Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu. Tu je Ahmet-aga naveden kao "Ahmed-aga Adilagić Pozderac iz Cazina". Drugi primjerak čuva se u arhivu Franjevačkog samostana u Fojnici gdje je Ahmet-aga Pozderac greškom naveden kao trgovac iz Sanskog Mosta. Vidi: Adnan Kadrić - Emir Mehmedović, "Sarajevski purim u kontekstu klasičnog kefalet-sistema i jedinstvene predstavničke strukture jevrejske zajednice u Osmanskom Carstvu polovinom 19. stoljeća", u: *Suživot jevreja i muslimana u Bosni i Hercegovini: primjeri tolerancije od 16. stoljeća do danas*. Zbornik radova, (ur. Dževada Šuško), El-Kalem, Sarajevo, 2021, 100-101; <https://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/poklonstvena-deputacija-bosanskih-uglednika-godine-1878-> (pristupljeno: 16.01.2025.)

³⁵ <https://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/poklonstvena-deputacija-bosanskih-uglednika-godine-1878-> (pristupljeno: 16.01.2025.)

³⁶ Godinu kasnije, 1879., Ahmet-agi je dodijeljen i austrijski Orden Reda željezne krune III stepena. Kao dobitnik ordena u službenoj bečkoj štampi spomenut je kao: "Pozderac Adilagić Achmed

Shodno odanosti novom okupacionom režimu Ahmet-aga je postao načelnik Cazina,³⁷ najkasnije juna mjeseca 1883. godine kada ga po prvi put pronalazimo na ovoj dužnosti,³⁸ i imenovan članom Upravnog vijeća (kotarski medžlis) u Cazinu, koje je imalo savjetodavni karakter, najkasnije 1885. godine.³⁹ Koliko je uživao ugled kod novih vlasti dovoljno govori činjenica da je bio jedan od 12 članova Zemaljskog upravnog vijeća (*idare medžlis*),⁴⁰ savjeta Zemaljske vlade u Sarajevu. Šefovi organa imenovali su članove spomenutih vijeća “pazeći pri tom da to budu pouzdani ljudi koji imaju uticaja na stanovništvo i koji poznaju prilike i potrebe zemlje”. Članovi vijeća imali su savjetodavno pravo glasa, a njihova funkcija bila je počasnog karaktera.⁴¹ Politički zaokret Ahmet-age može se, iz njegove percepcije, protumačiti kao čisti politički realizam jer je dobro procijenio da je okupaciona vlast realnost koju treba prihvatiti. Imajući u vidu da je za Muslimane austrougarska okupacija bila bolan civilizacijski preokret, što je rezultiralo njihovom pasivizacijom, odbacivanjem tekovina zapadno-evropske civilizacije, gajenjem iluzija o povratku osmanske vlasti i masovnim iseljavanjem na prostor Osmanskog Carstva⁴² ovakvo ponašanje Ahmet-age dobija na težini.

Austrougarska okupacija za Bosnu i Hercegovinu značila je definitivni ulazak u moderno doba i time početak modernizacije koja je prožela sve aspekte života, od politike, ekonomije i kulture. I Cazin se tih godina brže razvija, a

Aga”. Vidi: *Hof-und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für 1894.*, Wien, 1894, 86; *Bošnjak: kalendar za prijestupnu godinu 1896.*, god. 14, Sarajevo, 1896, 114, (dalje: *Kalendar Bošnjak 1896*).

³⁷ Za vrijeme austrougarske uprave Cazin je bio “organizirana gradska općina” i sjedište istoimenog kotara koji je pak ulazio u sastav Bihaćkog okruga. Vidi: *Bosanski glasnik: opća priručna i adresna knjiga za Bosnu i Hercegovinu 1915*, god. 19, Sarajevo, 1915, 410-411, (dalje: *Bosanski glasnik 1915*).

³⁸ Vidi: Mustafa Imamović, *Pravni položaj i unutrašnja politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914.*, Drugo izdanje, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997, 110, (dalje: Imamović, *Pravni položaj*).

³⁹ *Bošnjak: kalendar za prostu godinu 1885.*, god. 3, Sarajevo, 1885, 80.

⁴⁰ Kao član Zemaljskog upravnog vijeća Ahmet-aga je u austrijskoj štampi naveden kao “Ahmed Aga Adilagics Pozderac aus Cazin”. Vidi: *Fremden-Blatt. (Morgen-Blatt.)*, 7. juli 1880, 2. Zemaljsko upravno vijeće nije dugo radilo, prva sjednica održana je 17. marta 1880., a posljednja 8. marta 1881. godine. Imamović, *Pravni položaj*, 61-62.

⁴¹ Imamović, *Pravni položaj*, 61.

⁴² O odnosu Muslimana prema novom austrougarskom režimu detaljnije vidi: Muhamed Hadžijahić - Mahmud Traljić - Nijaz Šukrić, *Islam i Muslimani u Bosni i Hercegovini*, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1977, 115-135; Robert J. Donia, *Islam pod Dvoglaviim orlom: Muslimani Bosne i Hercegovine 1878.-1914.*, Naklada ZORO - Institut za historiju BiH, Zagreb - Sarajevo, 2000, 44; Imamović, *Pravni položaj*, 103-113.

određene zasluge sigurno ima i Ahmet-aga kao dugogodišnji općinski načelnik.⁴³ Gradi se nova medresa (1890), “opštinska kuća” (beledija) i pošta (1891), bolnica (1893) te Kotarski ured i sud (1896). Cazin je 1887. godine, kao peti grad u Bosni i Hercegovini, dobio savremen vodovod. Prva Narodna osnovna škola u Cazinu počela je sa radom školske 1886/87. godine.⁴⁴ Urbanizaciju je pratio i porast broja stanovnika, na popisu 1885. cazinska općina imala je 1681 stanovnika da bi deset godina kasnije, 1895. naredni popis pokazao da ovdje živi 1953 stanovnika.⁴⁵ Bilo je i objektivnih napora novog poretka da se unaprijedi socio-ekonomsko stanje, ali je siromaštvo ostalo glavna odlika stanovništva Cazinske krajine.⁴⁶

Najpoznatija graditeljska aktivnost Ahmet-age Pozderca, koja je danas u potpunosti zaboravljena, je obnova Gradske džamije, danas simbola Cazina, do koje je došlo u prvim godinama okupacione uprave. Vrijeme i okolnosti gradnje džamije rasvijetlila su tek novija istraživanja. Naime, priča o Gradskoj džamiji u Cazinu usko je vezana za potres koji je pogodio Zagreb 9. novembra 1880. godine, najveći u njegovoj historiji. Potres je bio toliko snažan da je porušio staru džamiju u Cazinu, sagrađenu još za vrijeme osmanske vlasti o kojoj ništa nije poznato. Zalaganjem gradonačelnika Hadži⁴⁷ Ahmet-age Pozderca i kotarskog predstojnika Sitkiewicza započeli su radovi na obnovi bogomolje i potrajali naredne tri godine. Za potrebe obnove džamije 1883. godine car Franjo Josip I lično je donirao Islamskoj zajednici 500 forinti. Džamija je svečano otvorena 2. novembra 1883. godine, uz prisustvo visokih gostiju među kojima je bio i reisu-l-ulema Mustafa Hilmi ef. Omerović. Nakon obnove Gradska džamija, uz Gazi Husrev-begovu džamiju, bila je jedna od najvećih u zemlji. U džamiji se i danas nalazi veliki luster kojeg je, prema narodnom predanju, poklonio sam car Franjo Josip I. Vjerovatno je spomenuta carska donacija u vidu novca kasnije

⁴³ Općine su funkcionisale kao izvršni organi Zemaljske vlade, okružnih oblasti i kotarskih ureda. U nadležnosti općinske vlasti, između ostalog, bili su urbanističko-građevinski zahvati (gradnja i regulacija, građevinske dozvole). Vidi: Mirko Pejanović, “Društveno-istorijski razvoj lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću”, *Pregled: časopis za društvena pitanja*, br. 3, Sarajevo, 2014, 35-36.

⁴⁴ Vidi: Kreševljaković, “Cazin”, 92, 100; Ravlić, *Ljetopisi*, 120-122; Mitar Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878-1918)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1972, 46; Bošnjak: *kalendar za prostu godinu 1886.*, god. 4, Sarajevo, 1886, 82.

⁴⁵ *Štatistika mjesta i žiteljstva Bosne i Hercegovine po popisu naroda od 1. maja 1885.*, Zemaljska štamparija, Sarajevo, 1886, 104-105; *Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895.*, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 1896, 234.

⁴⁶ Ravlić, *Ljetopisi*, 120; Lopašić, *Bihaćka krajina*, 7-8.

⁴⁷ U ovom novinskom članku, ali i u drugim izvorima, Ahmet-aga se naziva hadžijom pa tako porodično predanje o nadimku “hadžija” postaje sasvim razumljivo.

stvorila narativ o poklonjenom lusteru.⁴⁸ Izgleda da je Ahmet-aga Pozderac, kao cazinski načelnik, pokazivao despotsko ponašanje što je rezultiralo iseljavanjem muslimana. Juna mjeseca 1883. godine kroz Sarajevo je prošla skupina iseljenika, ukupno 41 porodica iz Cazina i Krupe, na putu prema Goraždu i Čajniču. U Sarajevu su se iseljenici pred kotarskim predstojnikom Stefanovskim požalili istaknuvši da nije krivac “Austrijanac” za napuštanja ognjišta, već njihovi načelnici. Posebno su pale teške optužbe na račun Ahmet-age Pozderca, koji “zapovijeda u čitavom kotaru, a nesretan je onaj koji bi se usudio njega tužiti”.⁴⁹ Izvjesne pritužbe na ponašanje Ahmet-age stigle su i do samog cara. Godine 1885. naseljeni Ličani u cazinskom selu Šturlić žalili su se caru da im Ahmet-aga stvara neprilike huškajući protiv njih muslimane.⁵⁰

Svoju odanost Monarhiji Ahmet-aga Pozderac je iskazao u više navrata kroz poklonstvene deputacije upućene caru Franju Josipu I ili drugim članovima vladajuće dinastije. Najprije je, oktobra mjeseca 1887. godine, otputovala u Beč poklonstvena deputacija muslimana cazinskog kotara, predvođena načelnikom Ahmet-agom, koju su još sačinjavali podnačelnik Hasan ef. Alagić, imam Gradske džamije Sulejman ef. Toromanović i općinski vijećnik Hasan-aga Hadžić. Delegaciju je 15. oktobra primio ministar Kállay, a narednog dana, 16. oktobra, Cazinjani su izašli pred cara Franju Josipa I. Prilikom audijencije Ahmet-aga je izgovorio poklonstveni govor, dok je car u odgovoru izrazio radost na iskazanoj odanosti i da se muslimani dobro osjećaju pod njegovom vlašću, naglasio jednakost svih vjeroispovijesti pred zakonom i obećao punu zaštitu.⁵¹ Godinu kasnije, 1888. princeza Stephanie, supruga princa Rudlofa, posjetila je Plitvička jezera i tom prilikom njoj u čast poslane su dvije delegacije iz Bosne i Hercegovine, prva iz Bihaća i druga iz Cazina. I ovaj put cazinsku delegaciju predvodio je načelnik Ahmet-aga Pozderac. Čin audijencije odigrao se na putu za Plitvice zbog čega je princeza Stephanie za tu priliku zaustavila kočije. Princeza je upitala članove deputacije za stanje u njihovom kraju i obećala da će ih u skoro vrijeme posjetiti, a potom, pošto je ceremonija bila završena, zaputila se dalje

⁴⁸ Usporedi: Mujanović, “Muslimani”, 116, napomena 77; *Sarajevski list*, 25. oktobar 1883, 2-3; *Sarajevski list*, 13. novembar 1883, 2.

⁴⁹ Imamović, *Pravni položaj*, 110.

⁵⁰ Đorđe Mikić, “O kolonizaciji stranih seljaka u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave”, u: *Migracije i Bosna i Hercegovina. Zbornik radova*, (ur. Nusret Šehić), Institut za istoriju – Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, Sarajevo, 1990, 183.

⁵¹ Usporedi: *Sarajevski list*, 21. oktobar 1887, 2; Mujanović, “Muslimani”, 111, napomena 58.

prema Plitvicama.⁵² Koliko je poznato Ahmet-aga je 14. oktobra 1895. godine posljednji put izašao pred cara Franju Josipa I koji je tog dana stigao u Zagreb u višednevnu posjetu. Odmah prvog dana posjete, caru u Zagreb upućene su tri bosanske delegacije iz Bihaćkog, Banjalučkog i Donjotuzlanskog okruga. Ispred Bihaćkog okruga deputaciju od 9 članova, među kojima je i ime Ahmet-age Pozderca, predvodio je okružni predstojnik J. Vojvodić. U pozdravnim riječima koje je uputio car bosanskim predstavnicima upitao je za njihovo zdravlje i istakao: “Mnogo dogjoše iz Bosne i veseli me, što tolike ovdje vidim”.⁵³

U februaru 1891. godine Ahmet-aga Pozderac je bio na liječenju u Beču i Berlinu i tamo je planirao ostati nekoliko sedmica.⁵⁴ Umro je 1313. H/1895/96. godine i pokopan je u malom groblju u sklopu stare cazinske medrese gdje je pokopan i njegov otac Hadži Husejn-aga Adilagić.⁵⁵ U dostupnim izvorima Ahmet-aga se posljednji put spominje početkom 1896., kao prvi čovjek cazinske općine,⁵⁶ što u konačnici znači da je te godine i umro. Na mjestu cazinskog načelnika naslijedio ga je izgleda Hadži Selman-beg Ćorović kojeg na ovoj dužnosti pronalazimo početkom 1897. godine.⁵⁷

O potomcima Ahmet-age Pozderca u prvom redu raspoložemo sa informacijama koje su očuvane kroz zapisane porodične predaje, gdje se navodi se da je imao sina Mujagu i kćerku Đulu koja je bila udana za izvjesnog Veletanlića iz Bosanskog Novog. Đulina kćerka je Devleta Pozderac, supruga Nurije Pozderca što znači da se Nurija oženio svojom rodicom.⁵⁸ Devletin otac bio je Hadži Husein-aga Šehović-Veletanlić, vrlo bogat i ugledan trgovac, koji je proputovao skoro cijelu Evropu što je u ono vrijeme bila rijetka pojava.⁵⁹ Ako je porodična tradicija istinita onda je on upravo suprug Đule, kćerke Ahmet-age Pozderca.

⁵² *Sarajevski list*, 16. septembar 1888, 2; Mujanović, “Muslimani”, 111, napomena 56.

⁵³ *Nada*, 1. novembar 1895, 413.

⁵⁴ Fuad Ohranović, “Kotarski šerijatski sud Sarajevo – neki podaci od 1878. godine do kraja 19. stoljeća”, *Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke*, br. 41(27), Sarajevo, 2020, 130.

⁵⁵ Uporedi: Mujezinović, *Islamska epigrafika*, 76.

⁵⁶ *Kalendar Bošnjak* 1896, 114.

⁵⁷ *Bošnjak: kalendar za prostu godinu 1897*, god. 15, Sarajevo, 1897, 115.

⁵⁸ Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 241.

⁵⁹ Kecman, *Nurija Pozderac*, 31.

Adil Adilagić, do sada nepoznat među braćom Pozderac, rođen je 1254. H/1838. godine i u vrijeme popisa imao je oko 13 godina pa je popisao kao “golobradi mladić”. Bio je drugi po starosti sin Husejna Adilagića.⁶⁰ Nažalost, ovo je jedini poznati pisani trag koji svjedoči o životu Adila Adilagića. Analizirajući dostupne izvore, koji prvenstveno tretiraju istaknute ličnosti iz javnog života (načelnici i podnačelnici općine, općinski vijećnici i članovi Kotarskog vakufsko-mearifskog povjerenstva) nismo pronašli bilo kakvo svjedočanstvo o njemu što stvara dojam da nije bio društveno angažiran. S druge strane, činjenica da je u potpunosti zaboravljen u porodičnoj tradiciji otvara mogućnost za pretpostavku da je umro u ranoj mladosti i bez potomaka. Naravno, bez konkretnih pokazatelja sve ovo ostaje u sferi nagađanja.

Hasan ef. Adilagić Pozderac, poslije Ahmet-age, najistaknutiji je od braće Pozderac. Rođen je 1260. H/1844. godine kao treći po starosti sin Husejna Adilagića. U popisnom defteru kratko piše da je “malodobno dijete”.⁶¹ Krajem osmanske vlasti bio je kadija u Cazinu, kao i prvih godina nove okupacione uprave, konkretno 1879. i 1880. godine.⁶² Međutim, već od oktobra 1879. godine započeo je konflikt Hasana ef. Pozderca sa okupacionim vlastima koje nisu udovoljile njegovim zahtjevima o ostanku na poziciji predsjednika kotarske oblasti i visini plate za koju bi obavljao posao kadije. Nakon mukotrpne višemjesečne prepiske, prilikom koje nije primao nikakvu platu za svoj rad, ponuđena mu je plata od 25 forinti od 70 forinti koliko je prvobitno dogovarano. Hasan ef. odbio je ponudu napisavši Zemaljskoj vladi da je iznos ponižavajući. Želeći se riješiti nepodobnog kadije i poslati poruku da nije dobrodošao u novi birokratski aparat, okupacione vlasti su nagovorile svog čovjeka, Hasana Semanića, da preuzme mjesto kadije u Cazinu za platu od 25 forinti. Kao čovjek od povjerenja Hasan Semanić je 1882. godine odlikovan zlatnim krstom. Iste godine bio je i načelnik Cazina.⁶³

U međuvremenu Hasan ef. Pozderac postao je veoma blizak s novim režimom. Naime, 1882. godine počele su pripreme za formiranje Islamske zajednice s ciljem duhovnog odvajanja muslimana od sultana i vezivanja za Monarhiju. Tim povodom ministar Kállay, 13. oktobra 1882. godine, poslao je

⁶⁰ *Popisni defter*, 160.

⁶¹ Isto.

⁶² Hana Younis, *Biti kadija u kršćanskom carstvu: rad i osoblje šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini 1878.-1914.*, Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu, Historijske monografije, knj. 21, Sarajevo, 2021, 276, 338.

⁶³ Isto, 276-278, sa napomenom 529.

caru prijedlog da imenuje sarajevskog muftiju Omerovića za reisu-l-ulemu i da se formira jedan savjet, konzistorij (ulema-medžlisa) čiji bi članovi bili četvorica kadija: Hasan ef. Pozderac iz Cazina, Mehmed Nezir ef. Škaljić iz Sarajeva, Nuri ef. Hafizović iz Rogatice i Husein ef. Ibrahimović iz Ljubuškog. Sa svim spomenutim kandidatima Kállay je prethodno obavio povjerljive razgovore i dobio pristanak, “a birao ih je prema pouzdanosti, učenosti, i jakim porodičnim vezama”. Također, predložena je plata reisu-l-uleme u iznosu od 8000 forinti, a za članove ulema-medžlisa po 2000 forinti. Istovremeno Kállay je caru poslao nacrt uredbe o uspostavljanju reisu-l-uleme i ulema-medžlisa.⁶⁴ Već 17. oktobra 1882. godine car je potpisao dekret, napisan latinicom i “zemaljskim jezikom”, kojim je imenovao predložene kandidate na predviđene pozicije.⁶⁵ Do svečanog ustoličenja reisu-l-uleme i članova ulema-medžlisa došlo je sredinom decembra u konaku na Bistriku. U tadašnjem *Sarajevskom listu* gdje se pisalo o ovom događaju Hasan ef. naveden je kao “Adilagić Pozderac”.⁶⁶ Međutim, Hasan ef. nije dugo bio članom ulema-medžlisa, umro je naredne 1883. godine, a na njegovo mjesto 24. juna postavljen je Sabit ef. Smailbegović iz Tešnja.⁶⁷

U nastojanju da identificiramo potomke Hasana ef. Pozderca moramo se opet vratiti na porodična predanja. Tu se kazuje da je imao sinu Husu i dvije kćeri, Hadžeru i Vahidu o kojima više ništa nije poznato. S druge strane, za sinu Husu kaže se da je ubijen ostavivši iza sebe udovicu Izu, koja se djevojački prezivala Ćemalović, porijeklom iz Kulen Vakufa. Izu je potom oženio Husin rođak, Meho Pozderac, da time spriječi cijepanje posjeda Pozderaca.⁶⁸

Sin Hasana ef. Pozderca mogao bi biti cazinski muftija i drugi po redu muderis cazinske medrese Husein ef. koji je pokopan u samom kompleksu medrese gdje su i nišani Husejna Adilagića i sina mu Ahmet-age Pozderca. Čitanje natpisa sa nišana Huseina ef. se djelomično razlikuje. Mehmed Mujezinović čita ovako: “Cazinski muftija i muderis Hadži Husein efendija, sin Hasan efendije. Za njegovu dušu neka je Fatiha. Godina 1300”,⁶⁹ dok je Ismet Bušatlić natpis pročitao na sljedeći način: “Cazinski muftija i muderis Adilagić

⁶⁴ Tomislav Kraljačić, *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini (1882-1903)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987, 355-356.

⁶⁵ Imamović, *Pravni položaj*, 108.

⁶⁶ Mujanović, “Muslimani”, 102, napomena 27.

⁶⁷ Isto, 103, napomena 28.

⁶⁸ Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 241.

⁶⁹ Mujezinović, *Islamska epigrafika*, 75.

hadži Husejin, sin hadži Hasan-efendije. Godina 1300”.⁷⁰ Hidžretska 1300. odgovara gregorijanskoj 1882/83. godini. Hamdija Kreševljaković je zapisao da se Husein ef. prezivao Pozderac.⁷¹ Stiče se dojam da je porodična tradicija titulu muftije koju je nosio Husein-ef. pogrešno pripisala mnogo poznatijem kadiji Hasanu-ef. Pozdercu, odnosno otvara se prostor za pretpostavku da su krvno povezani. Iako nije moguće pobliže odrediti identitet Huseina-ef. njegov nišan je važno svjedočanstvo da je Cazin krajem osmanske i početkom austrougarske uprave imao muftiju.⁷²

Sulejman (Suljaga) Adilagić (Pozderac) je najmlađi među braćom Pozderac. Rođen je 1264. H/1848. godine i upisan u popisnom defteru kao “malodobno dijete”.⁷³ Kasnije se u izvorima javlja isključivo pod skraćenim imenom kao Suljaga Pozderac.⁷⁴ Poput brata Ahmet-age bio je politički aktivan, ali je njegov angažman ostao u lokalnim okvirima. Najkasnije od 1899. pa sve do 1915. godine, sa manjim presjecima, zastupnik je u općinskom vijeću Cazina.⁷⁵ U međuvremenu, od 1904. godine, bio je član Kotarske vakufske komisije (Kotarsko vakufsko-mearifsko povjerenstvo).⁷⁶ Godina smrti Suljage Pozderca nije poznata.⁷⁷

Suljaga Pozderac imao je četiri sina: Ibrahima, Abdulaha, Mustafu i Murata, a od kćerki poznata je Đula koja se udala u porodicu Omanović. Njen sin je general Hamdija Omanović, komadant Osme krajiške muslimanske udarne brigade formirane u Cazinu 28. decembra 1942. godine.⁷⁸

⁷⁰ Ismet Bušatlić, “Bihačke muftije i njihov značaj u Cazinskoj krajini”, u: *Cazinska krajina u XX. stoljeću – politika, ljudi, događaji. Zbornik radova*, (ur. Dževad Jogunčić), *Bošnjačka pismohrana*, br. 32-33/10, Zagreb, 2011, 172, (dalje: Bušatlić, “Bihačke muftije”).

⁷¹ Kreševljaković, “Cazin”, 92, napomena 2.

⁷² Vidi: Bušatlić, “Bihačke muftije”, 168-172.

⁷³ *Popisni defter*, 160. Šefkija Pozderac, također, ističe da je Suljaga Pozderac bio najmlađi od braće i navodi da je rođen upravo 1848. godine. Do ovih podataka Šefkija Pozderac mogao je doći preko djece Suljage Pozderca koje je, kako sam kaže, upamtio. Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 241.

⁷⁴ U popisnom defteru upisane su pune verzije imena (Sulejman) koje kasnije mogu da se javljaju u skraćenom obliku (Suljaga). Uporedi: *Popisni defter*, 16.

⁷⁵ *Bošnjak: kalendar za prostu godinu 1899.*, god. 17, Sarajevo, 1899, 133; *Bosanski glasnik 1915*, 411.

⁷⁶ *Bošnjak: kalendar za prostu godinu 1905.*, god. 23, Sarajevo, 1904, 64.

⁷⁷ Na nišanu Suljage Pozderca, kojeg smo uspjeli pronaći u mezarju gdje su pokopani i mnogi drugi članovi porodice Pozderac, uklesan je latinični natpis čije čitanje nije u potpunosti moguće. Jasno se čita gornji dio natpisa gdje je navedeno prezime i ime (“Pozderac Suljaga”), dok se u dnu samo djelomično nazire natpis koji možda podrazumijeva godine rođenja i smrti ili možda ime oca, (fotografija nišana u arhivi autora).

⁷⁸ Uporedi: Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 241.

Alija Pozderac “crni”, za kojeg ne možemo konstatirati da je jedan od braće Pozderac, izuzetno je važan u daljem razvoju porodice, prije svega u biološkom smislu. Naime, najveći broj članova porodice Pozderac, uključujući i one najistaknutije, njegova su loza i to preko sina mu Murat-age Pozderca koji je imao brojno potomstvo. Alija Pozderac je stvarna historijska ličnost. Spominje ga Milorad Ekmečić kao jednog od najvažnijih krajiških aktera u gušenju ustanka u Bosni 1875-1878.⁷⁹ Nažalost, ovo je jedini poznat spomen Alije Pozderca i o njegovoj daljnjoj sudbini može se samo nagađati.

U nastojanju da otvorimo nove perspektive u rješavanju identiteta Alije Pozderca, vratit ćemo se još jednom na popisni defter iz 1851. godine. Tu su, pored kuće Husejna Adilagića, popisane samo još dvije kuće Adilagića. Jedna kuća je Husejnovog brata Osmana, koji je živio sa četiri sina, i druga izvjesnog Omera, sin Agana, s kojim su živjela četiri sina i unuk. Među sinovima Husejnovog brata Osmana čitamo ime izvjesnog Alije, rođenog 1266. H/1850. godine.⁸⁰ Nije isključeno da je upravo ovaj Alija ličnost koju kasnije upoznajemo kao Aliju Pozderca “crnog”, jednog od rodonačelnika porodice Pozderac. Shodno tome, Alija “crni” nije brat ostalim prvim poznatim Pozdercima već sin njihovog strica (stričević), a obzirom da su krvno u bliskim vezama moglo bi se pretpostaviti da je to upravo ona loza Adilagića oko koje se vremenom formiralo prezime Pozderac. Prepreku ovom tumačenju može da predstavlja hronologija rođenja Alijinog sina Murat-age (vidi dalje u tekstu). Međutim, kako smo već istakli, godine rođenja navedene u popisnom defteru, pa tako i Alije “crnog”, su relativne, a i vrijeme rođenja sina Murat-age produkt je nagađanja.

Alija Pozderac “crni” imao je sina Murat-aga i dvije kćerke, Fatu i drugu nepoznatog imena.⁸¹ Murat-aga pripada drugoj generaciji Pozderaca, ali je, kako je već rečeno, u biološkom smislu izuzetno važan u daljem razvoju porodice pa stoga zaslužuje određenu pažnju.

Murat-aga Pozderac rođen je na osnovu različitih pretpostavki u rasponu od 1855. do 1862. godine.⁸² Vazio je za izrazito religioznu ličnost, odnosno bio je hafiz Kur’ana. Među poznatijim je trgovcima u Cazinu tog vremena i politički vrlo aktivan.⁸³ Od 1902. zastupnik je u općinskom vijeću, a vremenom napreduje

⁷⁹ Vidi: Milorad Ekmečić, *Ustanak u Bosni 1875-1878*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1960, 118, 204.

⁸⁰ *Popisni defter*, 159-160.

⁸¹ Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 241.

⁸² Vidi: Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 241; Ljubović, *Grad Cazin*, 117.

⁸³ Rifet Šahinović – Amel Redžić, “Tradicijska učenja hifza u Bihaću i Cazinskoj krajini”, *Novi Mualim*,

i 1915. godine postaje podnačelnik općine.⁸⁴ Kao religiozna ličnost uključen je u vjerski život i to kao član Kotarskog vakufsko-merifskog povjerenstva, počevši od 1912. pa narednih nekoliko godina.⁸⁵ Bavio se i humanitarnim radom. Novčano je potpomagao kulturno-prosvjetno društvo “Gajret”, rad Crvenog križa te donirao novac za pomoć udovicama, siročadima i ratnim vojnim invalidima koji su bili žrtve Prvog svjetskog rata.⁸⁶ Murat-aga Pozderac umro je 1930. godine.⁸⁷

Unuk Murat-age, Šefkija Pozderac, ističe da je djedova velika želja bila da ima mnogo djece što mu se i ostvarilo. Sa tri supruge (Fatima /Mina/ Omanović, Meleća Beširević i Hasiba Alagić) Murat-aga Pozderac imao je 24 djece, 14 kćerki od kojih su imenom poznate: Zulejha, Vahida, Aiša, Hasnija, Husnija, Derviša, Emina, Fatima, Alija, Senija/Senka i Šefika i 10 sinova: Mehu,⁸⁸ Nuriju,⁸⁹ Aliju,

br. 98, Sarajevo, 2024, 74-75, (dalje: Šahinović – Redžić, “Tradicija učenja”).

⁸⁴ *Bošnjak: kalendar za prostu godinu 1903.*, god. 21, Sarajevo, 1902, 68; *Bosanski glasnik 1915*, 411.

⁸⁵ Vidi: *Bošnjak: zvanični kalendar za просту godinu 1913.*, god. 31, Sarajevo, 1912, 148; *Bošnjak: zvanični kalendar za просту godinu 1914.*, god. 32, Sarajevo, 1913, 151; *Bosanski glasnik 1915*, 289.

⁸⁶ Šahinović – Redžić, “Tradicija učenja”, 75.

⁸⁷ Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 248.

⁸⁸ Sinovi Mehe (Mehage) Pozderca su braća Hakija, Hamdija i general Sakib Pozderac. O ovoj lozi Pozderaca detaljnije vidi: Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 251-254, 265-270; Admir Mulaosmanović, *Bihaćka krajina 1971.-1991. (utjecaj politike i političkih elita na privredni razvoj)*, Institut za istoriju, Historijske monografije, knj. 5, Sarajevo, 2010, 121-138; Alaga Dervišević, “Nuriya i Hamdija Pozderac – najistaknutije političke ličnosti Cazinske krajine i Bosne i Hercegovine”, u: *Cazinska krajina u XX. stoljeću – politika, ljudi, događaji. Zbornik radova*, (ur. Dževad Jogunčić), *Bošnjačka pismohrana*, br. 32-33/10, Zagreb, 2011, 332-341, (dalje: Dervišević, “Nuriya i Hamdija Pozderac”).

⁸⁹ Nuriya Pozderac (1892-1943) najpoznatiji je sin Murat-age Pozderca. Po profesiji učitelj, iako nikad nije ušao razred, austrougarski oficir u Prvom svjetskom ratu koji mijenja stranu i kao pobornik jugoslovenske ideje prikuplja dobrovoljce za Solunski front. Poslije rata, Nuriya je bio istaknuti građanski političar, odani član JMO držeći se čvrsto partijske linije koju je sprovodio njen šef dr. Mehmed Spaho. U političkoj karijeri biva poslanik u Skupštini, potom sekretar i potpredsjednik Skupštine i na kraju senator. U isto vrijeme poduzima niz akcija da rodni kraj izvuče iz krajnje zaostalosti. Po okupaciji Jugoslavije 1941. godine distancira se od ustaškog režima, aktivira u suzbijanju međunacionalne mržnje i spašavanju proganjanih Srba i Jevreja i uspostavlja tijesnu saradnju sa partizanskim pokretom. Po oslobođenju Cazina, krajem 1942. godine, priključuje se NOB-u, kao jedini muslimanski građanski političar, i na Prvom zasjedanju AVNOJ-a u, Bihaću 26. i 27. novembra, izabran je za jednog od tri potpredsjednika Izvršnog odbora AVNOJ-a. Tokom partizanskog proboja preko Sutjeske Nuriya Pozderac biva ranjen i umire 12. juna 1943. godine od zadobijenih rana. Zbog spašavanja Jevreja Muzej holokausta Yad Vashem je 2012. godine posmrtno odlikovao medaljom “Pravednik među narodima” Nuriju i Devletu Pozderac. Sa suprugom Devletom Pozderac (rođ. Šehović) Nuriya Pozderac imao je četvero djece, kćerke Sadetu, Eminu i Seidu i sina Seada. Unuk Nuriyine kćerke Sadete je Vuk Jeremić, srbijanski političar i diplomata. Detaljnije o Nuriji Pozdercu vidi: Kecman, *Nuriya Pozderac*, passim; Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 252, 254-262; Ravlić, *Ljetopisi*, 131-135; Dervišević, “Nuriya i Hamdija Pozderac”, 317-332; <https://collections.yadvashem.org/en/righteous/9600874> (pristupljeno: 06.02.2025.)

Smaila, Ahmeta, Muhameda,⁹⁰ Hasana, Husniju, Mujagu i Hazima.⁹¹ Tako Murat-aga Pozderac, ne samo u biološkom smislu već i zbog društvenog angažmana, postaje ključna spona u kontinuitetu djelovanja porodice Pozderac.

Valjalo bi na kraju posvetiti nekoliko redaka o ekonomskoj moći prvih Pozderaca koja bez svake sumnje čini osnovu na kojoj grade status lokalne muslimanske elite. Očigledno je da se radi o aginskoj zemljoposjedničkoj porodici,⁹² ali zemljišni posjedi kojima je raspolagala možda i nisu bili dovoljni za stvaranje jake ekonomske podloge, što je bio slučaj u cijeloj Bihačkoj krajini za vrijeme austrougarske uprave, gdje u obradi zemlje dominira seljak s vlastitim posjedom, dok je broj zakupaca zemlje koju su posjedovali age i begovi mali. Tako život zemljoposjedničke klase u Krajini često nije bio ni lagodan ni udoban.⁹³ Ahmet-aga Pozderac posjedovao je znatno bogatstvo jer ga tako opisuju i njegovi savremenici,⁹⁴ a kao jedan od izvora bogatstva, pored zemljoposjeda, moglo je biti i bavljenje trgovinom. Na već spominjanoj fotografiji članova bosanske poklonstvene deputacije iz decembra 1878. godine, koja se čuva u arhivu Franjevačkog samostana u Fojnici, dat je spisak učesnika gdje je Ahmet-aga Pozderac spomenut kao trgovac, doduše s greškom jer je navedeno da je iz

⁹⁰ Muhamed Pozderac (1897-1964) bio je politički aktivan između dva rata, ali je danas u potpunosti zaboravljen. Poput brata Nurije bio je član JMO i vatreni pristaša dr. Mehmeda Spahe. Tridesetih godina prošlog stoljeća obnašao je dužnost načelnika Cazina. Njegovim zalaganjem osnovano je Društvo Crvenog krsta u Cazinu 1934. i sagrađena osnovna škola u centru Cazina (danas zgrada Gimnazije) 1938. godine. Nakon njemačke okupacije 1941. godine povlači se iz politike. Poslije rata bio je predsjednik Islamske zajednice u Cazinu. Njegov sin je Šefkija Pozderac čije djelo o Cazinskoj krajini citiramo u radu. O Muhamedu Pozdercu detaljnije vidi: Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 248-251; *Vrbaske novine*, 11. juli 1934, 2.

⁹¹ Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 242-243.

⁹² U novinskom članku objavljenom u bečkom *Deutsche Zeitung*, koji je posvećen već spominjanoj bosanskoj poklonstvenoj deputaciji iz decembra 1878. godine, Ahmet-aga je naveden kao "Grossgrundbesitzer" - veliki zemljoposjednik. Međutim, po istom obrascu su nazvani i mnogi drugi članovi muslimanskog dijela deputacije. Vidi: *Deutsche Zeitung*, 7. decembar 1878, 4. Također, u glavnom katalogu učiteljske škole u Sarajevu – Preparandije koju je pohađao Nurija Pozderac za njegovog oca Murat-agu kaže se da je "posjednik iz Cazina". Vidi: Kecman, *Nurija Pozderac*, 19, napomena 3.

⁹³ Analizirajući austrougarski popis od 1885. godine historičar Radoslav Lopašić zaključuje da u Cazinskom kotaru na šest "slobodnih gospodara" (seljaci koji obrađuju vlastitu zemlju) dolazi jedan "kmet" (zakupci zemlje) i opisujući siromaštvo zemljoposjednika u Bihačkoj krajini ističe: "Bezi i age, što kmetove drže, nisu ništa, kao po nekih krajevih Bosne, imućni, većim dielom siromašni i biedni, te se mnogi ne razlikuju od kmetova". Lopašić, *Bihačka krajina*, 7.

⁹⁴ Radoslav Lopašić za svog savremenika Ahmet-agu Pozderca navodi da je "bogati vlastelin od Cazina". Isto, 118.

Sanskog Mosta.⁹⁵ Već spominjani sin Ahmet-age, Mujaga Pozderac, također se bavio trgovinom.⁹⁶ Trgovci su bili i Murat-age Pozderac i njegov sin Muhamed koji je od oca naslijedio posao⁹⁷ što navodi na zaključak da je trgovina bili porodično zanimanje koje se prenosilo s generacije na generaciju.

Braća Pozderac – graditelji Kuće Nurije Pozderca?

Kuća Nurije Pozderca (Kuća porodice Pozderac), uz Gradsku džamiju i Stari grad Ostrožac, najvažniji je arhitektonski i kulturni simbol Cazina, ali u isto vrijeme snažan turistički potencijal u promovisanju krajiške historije, mentaliteta i načina života. To je mjesto, da citiramo književnika Izeta Perviza, “Gdje Cazin krije svoju dušu”.⁹⁸ Stoljeće i pol ovdje se ispisivala lokalna cazinska historija čiji su otisci, kroz nekoliko procesa kulturne transmisije, oblikovali donekle i savremenog krajiškog čovjeka. Kuća je jedan od rijetkih sačuvanih primjera osmanske stambene arhitekture u Cazinu. Uzmemo li u obzir da govorimo o krajiškom prostoru na kojem su, upravo za vrijeme osmanske vlasti, rat i palež bili praktično svakodnevnicima, onda očuvanost ovakvog objekta dodatno dobija na težini. Nažalost, posljednjih decenija Kuća Nurije Pozderca nije izbjegla sudbinu mnogih sličnih objekata diljem države gdje su nebriga i zapostavljenost od raznih nivoa vlasti srozali ovaj arhitektonski biser na nivo ruševine. Na svu sreću, u proljeće 2023. konačno su započeli radovi na obnovi da bi bili uspješno okončani u jesen 2024. godine, koji ne samo da su kuću sačuvali od daljnjeg propadanja, već su je vratili u zasluženu žižu javnosti iz čijeg fokusa je neopravdano bila potisnuta.

Kuća porodice Pozderac pripada tipu katnih kuća sa prepustom. U kontekstu Krajine, gdje je postojala konstantna prijetnja od napada i ratova, katne kuće sa prepustom imale su odbrambenu funkciju. Kuća porodice Pozderac nije bila samo funkcionalna u vojnom smislu, već je bila prilagođena potrebama viših društvenih slojeva, s većim prostorijama i luksuznim elementima.⁹⁹

⁹⁵ <https://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/poklonstvena-deputacija-bosanskih-uglednika-godine-1878-> (pristupljeno: 16.01.2025.)

⁹⁶ Alexander Dorn, *Die Protokollrten Firmen von Oesterreich-Ungarn, Bosnien und Hercegovina nach Fachgruppen und Orten geordnet*, IX Band, Verlag Alexander Dorn, Wien, 1892, 584.

⁹⁷ Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 248.

⁹⁸ Izet Perviz, *U naručju vremena: Bihać i Cazinska krajina*, BZK “Preporod” Bužim, Bužim, 2023, 87.

⁹⁹ Uporedi: *Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH*, br. 07.2-2-40/09-22, 11. marta 2009, 7, (dalje: *Odluka Komisije*).

Ko je i kada sagradio Kuću Pozderca teško je sa sigurnošću reći. U nauci se gradnja kuće smješta oko 1820. godine, a kao graditelj objekta naveden je Ahmet-aga Pozderac. Nadalje, ističe se da arhitektura kuće, raspored prostorija i način obrade pojedinih dekorativnih elemenata ukazuju da je sagrađena u prvoj polovini 19. stoljeća.¹⁰⁰ Ako su ove analize tačne onda Ahmet-aga ne može biti graditelj objekta, ali bi to mogao biti njegov otac Husejn Adilagić. On je u popisnom defteru iz 1851. godine upisan kao domaćin kuće pod rednim brojem 248. što bi mogla biti oznaka upravo za Kuću Nurije Pozderca.¹⁰¹ S druge strane, ako bi ipak gradnju objekta pripisali Ahmet-agi Pozdercu morali bi vrijeme gradnje pomjeriti u drugu polovinu 19. stoljeća. Ahmet-aga zasigurno je u kući stanovao jer je poznato, iz svjedočenja njegovih mladih rođaka, da je ovdje na zidu bila okačena njegova slika.¹⁰² Porodične predaje navode da je tu rođen i Murat-aga Pozderac pa bi jedan od stanara bio i njegov otac Alija Pozderac “crni”.¹⁰³ Time dolazimo do važnog detalja, a to je običaj zajedničkog stanovanja više porodica u jednoj kući što ukazuje da su možda prvi poznati Pozderci zajedno gradili objekat. Naime, ovdje je nešto kasnije živjelo preko trideset glava, što odraslih, što djece. Svi oni su bili potomci prvih poznatih Pozderaca.¹⁰⁴ Vremenom se broj stanara u kući smanjivao i tako je na kraju ostao da živi samo Nurija Pozderac sa porodicom, čovjek po kome će kasnije kuća dobiti ime – Kuća Nurije Pozderca.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Isto, 6.

¹⁰¹ *Popisni defter*, 159.

¹⁰² Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 213; *Odluka Komisije*, 10, napomena 17.

¹⁰³ Pozderac, *Iz Cazinske krajine*, 242.

¹⁰⁴ Isto, 240.

¹⁰⁵ Isto, 254.

Zaključak

Prostor predviđen za zaključna razmatranja nije samo prilika da se rezimiraju već izneseni stavovi, nego i da se ponude nove perspektive u razumijevanju djelovanja porodice Pozderac na političkoj pozornici. Najstariji poznati Pozderci svojim angažmanom obilježili su cazinsku historiju na razmeđu dva stoljeća i pri tom pokazali visok stepen političkog realizma, osjećaj za šira društvena kretanja i dobro razumijevanje odnosa između mikro i makro prostora, što je postala osnovna paradigma svih narednih istaknutih Pozderaca u njihovom djelovanju i shvatanju društveno-političke stvarnosti. Stoga ne čudi da su Pozderci, u svom društveno-političkom angažmanu, preživjeli smjenu nekoliko političkih okvira nastupajući kao subjekti povijesti i uvijek u centru društvenih zbivanja i tako doprinosili, između ostalog, i razvoju lokalne zajednice iz koje su potekli i s kojom su konstantno držali osnovnu spregu. Suštinski, najstariji Pozderci promišljenom politikom dali su početni impuls izuzetno potreban za dalji razvoj porodice, ali istovremeno intenzivno radili na razvoju lokalne zajednice. Tako danas u Cazinu, pored starih i zaboravljenih nišana, o životu prvih Pozderaca nijemo svjedoče dva nacionalna spomenika Bosne i Hercegovine, Kuća Nurije Pozderca i Gradska džamija.

IZVORI I LITERATURA

Izvori

Dorn, Alexander: *Die Protokollirten Firmen von Oesterreich-Ungarn, Bosnien und Hercegovina nach Fachgruppen und Orten geordnet*, IX Band, Verlag Alexander Dorn, Wien, 1892.

Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895., Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 1896.

Mujezinović, Mehmed: *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. 3, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982.

Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, br. 07.2-2-40/09-22, 11. marta 2009.

Popisni defter stanovništva i domaćinstava Ostrožackog kadiluka iz 1851. godine; područje današnjeg grada Cazina, (prijevod i obrada: Emir Demir), Autorsko izdanje, Cazin, 2023.

Škapur, Hasan: (Pripredivač Kemal Bašić), "Nekoliko osmanskih dokumenata o Bosanskom ustanku 1875-1878.", *Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke*, br. 24/38, Sarajevo, 2017.

Štatistika mjesta i žiteljstva Bosne i Hercegovine po popisu naroda od 1. maja 1885., Zemaljska štamparija, Sarajevo, 1886.

Štampa

Bosansko-hercegovačke novine

Bosanski glasnik

Bošnjak: kalendar

Der Osten

Deutsche Zeitung

Die Presse

Fremden-Blatt. (Morgen-Blatt.)

Hof-und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie

Nada

Prosvjeta

Sarajevski list

Slovenski narod

Vrbaske novine

Literatura

- Begović, Samir: *Odnos jugoslavenske i bosanskohercegovačke historiografije prema pitanju uloge i položaja bosanskih muslimana u Velikoj istočnoj krizi*, Završni diplomski rad, Sarajevo, 2018.
- Bušatlić, Ismet: "Bihaćke muftije i njihov značaj u Cazinskoj krajini", u: *Cazinska krajina u XX. stoljeću – politika, ljudi, događaji. Zbornik radova*, (ur. Dževad Jogunčić), Bošnjačka pismohrana, br. 32-33/10, Zagreb, 2011, 164-173.
- Čorić, Ivan: "Migracije na prostoru Pounja od 16. do 18. stoljeća – smjena identiteta i posljedice u suvremenoj povijesti", *Pro Tempore*, br. 15, Zagreb, 2020, 89-99.
- Dervišević, Alaga: "Nuriya i Hamdija Pozderac – najistaknutije političke ličnosti Cazinske krajine i Bosne i Hercegovine", u: *Cazinska krajina u XX. stoljeću – politika, ljudi, događaji. Zbornik radova*, (ur. Dževad Jogunčić), Bošnjačka pismohrana, br. 32-33/10, Zagreb, 2011, 317-343.
- Donia, Robert J.: *Islam pod Dvoglaviim orlom: Muslimani Bosne i Hercegovine 1878.-1914.*, Naklada ZORO - Institut za historiju BiH, Zagreb - Sarajevo, 2000.
- Ekmečić, Milorad: *Ustanak u Bosni 1875-1878*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1960.
- Ekmečić, Milorad: *Drugo kretanje između klanja i oranja: Istorija Srba u Novom Veku (1492-1992)*, Drugo dopunjeno izdanje, Zavod za udžbenike, Beograd, 2008.
- Freiherrn von Wucherer, Carl: *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes Nr. 48: Fortsetzung vom Jahre 1874-1897.*, Im Verlage des Regimentes, Graz, 1897.
- Hadžijahić, Muhamed - Traljić Mahmud - Šukrić Nijaz: *Islam i Muslimani u Bosni i Hercegovini*, Starješinstvo Islamske zajednice, Sarajevo, 1977.
- Husić, Aladin: "Nastanak, razvitak i upotreba prezimena u razdoblju osmanske vlasti u Bosni i susjednim zemljama", u: Mithad Kozličić – Adem Salihagić, *Salihagići iz Bilaja: Rodoslovni historijski put*, Grafičar, Bihać, 2017, 65-77.
- Imamović, Mustafa: *Pravni položaj i unutrašnja politički razvitak Bosne i Hercegovine od 1878. do 1914.*, Drugo izdanje, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997.
- Kadrić, Adnan - Mehmedović, Emir: "Sarajevski purim u kontekstu klasičnog kefalet-sistema i jedinstvene predstavničke strukture jevrejske zajednice u Osmanskom Carstvu polovinom 19. stoljeća", u: *Suživot jevreja i muslimana u Bosni i Hercegovini: primjeri tolerancije od 16. stoljeća do danas. Zbornik radova*, (ur. Dževada Šuško), El-Kalem, Sarajevo, 2021, 77- 102.

- Kamberović, Husnija: *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918.*, Drugo izdanje, Naučnoistraživački institut “Ibn Sina”, Sarajevo, 2005.
- Karanović, Milan: “Pounje u Bosanskoj krajini”, u: *Naselja i poreklo stanovništva*, knj. 20, Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1925, 281-654.
- Kecman, Vlado: *Nurija Pozderac: život i djelo*, NIŠRO “Oslobođenje” – RO OOUR Izdavačka djelatnost Centar za informisanje, obrazovanje i kulturu “Vaso Pelagić” Gradačac, Sarajevo, 1987.
- Kraljačić, Tomislav: *Kalajev režim u Bosni i Hercegovini (1882-1903)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987.
- Kreševljaković, Hamdija: “Cazin i okolina”, *Narodna Uzdanica; Kalendar za 1935.*, god. 3, Sarajevo, 1934.
- Kreševljaković, Hamdija: “Prijeke sud u Bosni i Hercegovini 1878. (Uz 60-u obljetnicu)”, *Narodna uzdanica; Kalendar za godinu 1938*, god. 6., Sarajevo, 1937, 103-117.
- Kreševljaković, Hamdija: “Kapetanije u Bosni i Hercegovini”, u: *Izabrana djela*, knj. 1, (priredili: Avdo Sućeska i Enes Pelidija), Veselin Masleša, Sarajevo, 1991, 17-237.
- Lopašić, Radoslav: *Bihać i Bihaćka krajina: mjestopisne i poviestne crtice*, Matica hrvatska, Zagreb, 1890.
- Ljubović, Enver: *Grad Cazin i Cazinska krajina od završetka Prvog svjetskog rata 1918. do danas: Cazin i Cazinska krajina u 20. stoljeću i početkom 21. stoljeća*, JU “Kulturni centar” Cazin, Cazin, 2019.
- Mandić, Mihovil: *Povijest okupacije Bosne i Hercegovine 1878.*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1910.
- Mikić, Đorđe: “O kolonizaciji stranih seljaka u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave”, u: *Migracije i Bosna i Hercegovina. Zbornik radova*, (ur. Nusret Šehić), Institut za istoriju – Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, Sarajevo, 1990, 181-194.
- Mujanović, Mihađ: “Muslimani na stranicama Bosansko-hercegovačkih novina (1878-1881) i Sarajevskog lista (1881-1891)” *Prilozi Instituta za historiju*, br. 49, Sarajevo, 2020, 89-136.
- Mulaosmanović, Admir: *Bihaćka krajina 1971.-1991. (utjecaj politike i političkih elita na privredni razvoj)*, Institut za istoriju, Historijske monografije, knj. 5, Sarajevo, 2010.

- Ohranović, Fuad: "Kotarski šerijatski sud Sarajevo – neki podaci od 1878. godine do kraja 19. stoljeća", *Anali Gazi Husrev-Begove biblioteke*, br. 41(27), Sarajevo, 2020, 123-133.
- Papić, Mitar: *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878-1918)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1972.
- Pejanović, Mirko: "Društveno-istorijski razvoj lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću", *Pregled: časopis za društvena pitanja*, br. 3, Sarajevo, 2014, 27-70.
- Pelidija, Enes: *Bosanski ejalet od Karlovačkog do Požarevačkog mira 1699-1718*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1989.
- Perviz, Izet: *U naručju vremena: Bihać i Cazinska krajina*, BZK "Preporod" Bužim, Bužim, 2023.
- Pozderac, Šefkija: *Iz Cazinske krajine*, Right copy, Sarajevo, 2012.
- Ravlić, Aleksandar: *Ljetopisi: Cazin – FK "Krajina"*, Drugo izdanje, FK Krajina "Cazin", Cazin, 1984.
- Šabić, Indira: "Habitus facit hominem – odijelo čini/predstavlja čovjeka (odjeća, obuća i odjevni dodaci kao motivi postanka bh. prezimena)", *Gradovrh – časopis za književno-jezična, društvena i prirodosna pitanja*, br. 15, Tuzla, 2019, 77-94.
- Šahinović, Rifet – Redžić, Amel: "Tradicija učenja hifza u Bihaću i Cazinskoj krajini", *Novi Mualim*, br. 98, Sarajevo, 2024, 68-84.
- Škaljić, Abdulah: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo, 1966.
- Šljivo, Galib: *Omer-paša Latas u Bosni i Hercegovini 1850-1852.*, Svjetlost, Sarajevo, 1977.
- Younis, Hana: *Biti kadija u kršćanskom carstvu: rad i osoblje šerijatskih sudova u Bosni i Hercegovini 1878.-1914.*, Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu, Historijske monografije, knj. 21, Sarajevo, 2021.

Internet

- <https://ivanlovrenovic.com/clanci/bosna-argentina/poklonstvena-deputacija-bosanskih-uglednika-godine-1878-> (pristupljeno: 16.01.2025.)
- <https://collections.yadvashem.org/en/righteous/9600874> (pristupljeno: 06.02.2025.)

THE FIRST KNOWN MEMBERS OF THE POZDERAC FAMILY – ANCESTORS

Summary

The oldest known members of the Pozderac family, through their social engagement, shaped the history of the city of Cazin between two centuries. They demonstrated a high degree of political realism, an understanding of broader social movements, and a keen awareness of the relationship between local and wider socio-political dynamics, which became the defining paradigm for all subsequent prominent members of this family in their actions and perception of socio-political reality. Therefore, it is not surprising that members of the Pozderac family, in their socio-political engagement, endured multiple political transitions, acting as active participants in history and remaining at the center of social events. In doing so, they contributed to the development of the local community from which they originated and with which they continuously maintained a strong connection. The earliest member of the Pozderac family provided the initial momentum, crucial for the family's further development, through a well-thought-out political strategy, while simultaneously working intensively on the advancement of the local community. Today, in Cazin, next to an old and forgotten tombstone, two national monuments of Bosnia and Herzegovina—the House of Nurija Pozderac and the Town Mosque—stand as silent witnesses to the lives of the first members of the Pozderac family.